

Alicja Spaleniak

Udostępnianie zbiorów w Bibliotece Uniwersyteckiej w Poznaniu w latach 1919-1999

Biblioteka 5 (14), 123-139

2001

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

UDOSTĘPNIANIE ZBIORÓW W BIBLIOTECE UNIWERSYTECKIEJ W POZNANIU W LATACH 1919-1999

OKRES MIĘDZYWOJENNY (1919-1939)

W związku z powstaniem w Poznaniu Uniwersytetu Naczelna Rada Ludowa w porozumieniu z Komitetem Organizacyjnym Uniwersytetu, rozporządzeniem z dnia 18 kwietnia 1919 r., podjęła decyzję o przekształceniu istniejącej od 1902 roku Kaiser Wilhelm Bibliothek w Bibliotekę Uniwersytecką w Poznaniu. Oficjalnego przejścia dokonał 30 czerwca pierwszy dyrektor Biblioteki, Edward Kuntze. On też opracował i z dniem 15 września 1919 r. wprowadził w życie, zasady organizacji i udostępniania zbiorów, ujęte w ramy Regulaminu Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu. Regulamin ten, zatwierdzony przez Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego rozporządzeniem z dnia 18 czerwca 1921 r.¹, obowiązywał z niewielkimi zmianami przez cały okres międzywojenny i po wojnie aż do 1953 r.

Dla czytelników biblioteka została otwarta 1 października 1919 roku. Czytelnie czynne były codziennie od godziny 9 do 13 i od 16 do 18 (z wyjątkiem niedziel i świąt), wypożyczalnia zaś od godziny 10 do 12 i od 17 do 19, czyli dostępne dla czytelników przez odpowiednio 30 i 20 godzin tygodniowo. Biblioteka miała służyć głównie pracownikom i studentom uczelni. Do dyspozycji czytelników oddano 2 czytelnie - Główną na 60 miejsc z bogatym księgozbiorem podręcznym i przylegającą do niej Czytelnię Czasopism Bieżących z 20 miejscami czytelniczymi. Czytelnia Główna dysponowała katalogami książkowymi księgozbiorów podręcznych oraz czasopism posiadanych przez Bibliotekę. W roku 1931 zorganizowano liczącą 12 miejsc Czytelnię Profesorską, początkowo z jednym okrągłym stołem, a od stycznia 1935 roku z czterema stołami przedzielonymi szklanymi przegródkami. W tej formie funkcjonuje ona do chwili obecnej. W Czytelni Profesorskiej zgromadzono bogaty księgozbiór podręczny: informatorium złożone ze słowników, encyklopedii i bibliografii oraz podstawowe dzieła z głównych działów wiedzy.

---

¹ *Dziennik Urzędowy Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego RP z 1921 r.*, nr 7, poz.78.

Rozwój Uniwersytetu i co za tym idzie wzrost liczby studentów i pracowników zainteresowanych korzystaniem z Biblioteki narzucał konieczność powiększenia liczby miejsc czytelniczych. Z części sali wykładowej znajdującej się na parterze budynku Biblioteki utworzono Czytelnię Czasopism z 42 miejscami czytelniczymi. Wnętrze jej projektował Karol Maszkowski, dyrektor Szkoły Zdobniczej w Poznaniu. Została ona połączona z Czytelnią Ogólną krętymi schodami. Otwarcie czytelni nastąpiło 11 października 1933 roku.

W takich warunkach lokalowych pracowała Biblioteka przez cały okres międzywojenny².

W tym okresie trzymano się dość wyraźnie zasady, że Biblioteka jako placówka naukowa służyć ma głównie celom nauczania i rozwoju naukowego środowiska uniwersyteckiego. Poza pracownikami naukowymi i studentami Uniwersytetu prawo korzystania ze zbiorów miały władze państwowe i autonomiczne, pracownicy innych bibliotek, archiwów i muzeów w Poznaniu oraz osoby pracujące naukowo lub „potrzebujące biblioteki dla pracy zawodowej”³, ale za poręczeniem profesora Uniwersytetu lub złożeniem kaucji - jako gwarancji za wypożyczone książki. Nawet z czytelni korzystać mogli tylko „poważnie pracujący”⁴. Na uwagę zasługuje fakt, że Biblioteka pobierała opłaty za kartę biblioteczną i jej duplikat, kartę wstępu do czytelni, wysyłane monity, druki rewersów(!), zawiadomienia o dostarczeniu zamówionej książki, koszty przesyłki pocztowej przy wypożyczaniu międzybibliotecznym oraz kary za przetrzymanie książki. Większość opłat dotyczyła również profesury uniwersyteckiej.

Stosowane przez Dyрекcję pewne ograniczenia w udostępnianiu zbiorów były wynikiem trudnej sytuacji Biblioteki. Przejęty w 1919 roku księgozbiór był niemieckojęzyczny i stopniowo, w miarę posiadanych środków, polonizowany. Musiał obsłużyć rosnącą liczbę studiujących i pracujących na Uniwersytecie. Środki na zakup zbiorów były bardzo ograniczone, więc powiększanie księgozbioru następowało głównie drogą egzemplarza obowiązkowego oraz drogą darów różnych instytucji i osób prywatnych. W okresie międzywojennym Biblioteka otrzymała w formie daru 113.727 tomów, co stanowiło 46,6% ogólnej liczby pozyskanych zbiorów. Cenną część nabytków stanowiły starsze części księgozbiorów bibliotek szkół średnich z terenu woj.

---

² J. Baumgart: *Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu w latach 1927-37*, „Przegląd Biblioteczny”, 1938, s. 65-74.

³ *Regulamin Biblioteki UP z 1 września 1921*, Poznań 1921.

⁴ *Ibidem*.

poznańskiego, przejęte przez Bibliotekę. Ogółem przejęto w tym okresie 17.396 tomów z 20-tu szkół⁵.

W okresie międzywojennym ze zbiorów Biblioteki korzystało ponad 50% studentów Uniwersytetu, w tym ok. 80% studentów Wydziału Humanistycznego, 50% studentów Wydziału Lekarskiego i Prawno-Ekonomicznego oraz poniżej 40% studentów wydziałów przyrodniczych⁶. Studenci Uniwersytetu stanowili od 5% do 87% ogólnej liczby czytelników, profesorowie - od 3% do 11% (zob. tab I). Ze zbiorów Biblioteki można było korzystać na miejscu w czytelniach, wypożyczać na zewnątrz, a także sprowadzać materiały drogą wypożyczania międzybibliotecznego. Na zewnątrz nie wypożyczano dzieł wydanych przed rokiem 1800, atlasów, encyklopedii, słowników, dzieł z kosztownymi rycinami, dzienników, które wyszły przed rokiem 1850 oraz czasopism nieoprawnych i publikacji zakazanych prawem. Książki wypożyczano na 4 tygodnie, czasopisma na dwa. Z księgozbioru podręcznego Czytelni wypożyczać można było na noc (od 19-tej do 9-tej dnia następnego). Pracownicy nauki mogli wypożyczać na cały rok akademicki i nie płacili kar za przetrzymywanie książek.

Tabela 1. Czytelnicy Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu w latach 1919-38

Rok akademicki	Ogólna liczba czytelników	Ilość korzystających z Biblioteki Uniwersyteckiej					
		Studenci Uniwersytetu		Profesorowie Uniwersytetu		Inni czytelnicy	
		Liczba czytelników	%	Liczba czytelników	%	Liczba czytelników	%
1919/20	1 580	850	53	40	3	700	44
1920/21	1 700	1 071	63	50	3	579	34
1921/22	1 910	1 324	69	55	3	531	28
1922/23	2 340	1 805	68	60	3	675	29
1923/24	2 230	1 532	69	70	3	628	28
1924/25	2 200	1 807	82	85	4	308	14
1925/26	2 140	1 642	77	90	4	408	19
1926/27	2 380	1 893	80	100	4	387	16
1927/28	2 570	2 128	83	120	4	322	13
1929/30	2 672	2 218	83	187	7	267	10

⁵ S.Kubiak: *Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu 1919-66*, Poznań 1967, s.73-78.

⁶ *Ibidem*, s.147-167.

1931/32	3 181	2 762	86,8	234	7,4	185	5,8
1933/34	3 271	2 846	87	281	8,6	144	4,4
1935/36	3 168	2 594	81,9	290	11,2	284	9
1937/38	4 092	3 287	80,3	315	7,7	490	12

Źródło: Sprawozdania Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu za l. 1919-38.

Na pierwszy plan wysuwało się wypożyczanie miejscowe - w rekordowym roku 1933/34 złożono 73.332 rewersy, a wypożyczono 49.848 vol. W wypożyczeniach międzybibliotecznych zrealizowane zamówienia z innych bibliotek przekraczały ilość tomów wysyłanych z naszej biblioteki co najmniej dwukrotnie. Największym powodzeniem cieszyła się Czytelnia Ogólna, którą w dziesięciolecie 1927-37 odwiedzało przeciętnie w ciągu dnia ok. 138 osób, potem Czytelnia Czasopism - 57 osób dziennie i Profesorska - ok. 10 odwiedzin dziennie. Biblioteka posiadała łącznie 114 miejsc czytelniczych (w okresie zimowym dostawiano 16 krzeseł uzyskując 130 miejsc).

Tabela 2. Udostępnianie zbiorów w Bibliotece Uniwersytetu Poznańskiego w latach 1919-37

Rok	Czytelnie		Wypożyczalnie			Razem [vol.]
	Wypożyczenia [vol.]	Odwiedziny	Miejscowa [vol.]	Międzybiblioteczna*		
				sprawdzone	wysłano	
1919/20	5.645	18.170	8.295	16	13	13.969
1921/22	7.257	32.745	15.610	42	70	22.979
1923/24	8.636	32.269	18.298	67	61	27.062
1925/26	8.584	30.435	15.582	95	137	24.398
1927/28	8.936	28.841	18.875	188	139	28.138
1929/30	7.698	30.719	26.235	284	107	34.324
1931/32	14.216	37.615	31.627	314	212	46.369
1933/34	19.115	34.502	49.848	552	334	69.849
1935/36	20.120	44.141	40.176	765	566	61.627
1936/37	14.904	37.615	37.268	528	255	52.955

Źródło: Sprawozdania Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu za l. 1919-38.

*Zamówienia wysyłano przeciętnie do około 20 bibliotek, sprawdzano zaś z około 50.

ODBUDOWA I ROZWÓJ (1945-1980)

Pierwsze lata po wojnie to przede wszystkim rozliczne i różnokierunkowe prace mające na celu szybkie usuwanie zniszczeń wojennych, po-

nowne scalenie zbiorów rozproszonych przez okupanta, przejmowanie i opracowywanie porzuconych i przejmowanych przez bibliotekę książek. Słowem chodziło o to, by biblioteka, jak najszybciej zaczęła pełnić swoje podstawowe funkcje

W latach 1945-1953 Biblioteka działała według zasad przedwojennych. Nowy, powojenny regulamin korzystania ze zbiorów BG UP został zatwierdzony przez Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego dopiero 13 sierpnia 1953 r. Rozszerzał on zadania Biblioteki o popularyzatorstwo i propagowanie książki, a grupę uprawnionych do korzystania ze zbiorów powiększał o uczniów ostatnich klas szkół średnich i inne osoby pełnoletnie. Utrzymywał możliwość pobierania kaucji od osób spoza środowiska akademickiego i jednocześnie likwidował wszelkie pobierane przez Bibliotekę opłaty (zgodnie z dekretem o bibliotekach z 1946). Utrzymano 4 tygodniowy okres wypożyczania dla studentów z możliwością przedłużenia do 3 miesięcy i roczny dla samodzielnych pracowników nauki. Liberalizacja zapisów pociągać musiała zaostrezenie rygorów zwrotu (pierwszy monit, w 5 dni później upomnienie na tablicy ogłoszeń, dalej czasowe zawieszenie w prawach korzystania z wypożyczalni, aż do całkowitego pozbawienia prawa korzystania z Biblioteki i dochodzenia należności na drodze sądowej).

Regulamin wprowadził „skrzynkę dezyderatów, pomysłów i zażeń” jako jedną z form kontaktów z czytelnikami, określał zasady oprowadzania wycieczek, kilka paragrafów poświęcał zasadom wykonywania zdjęć lub mikrofilmów ze zbiorów Biblioteki, precyzował warunki korzystania ze zbiorów specjalnych. Godziny otwarcia ustalono dla czytelni na 8.30 do 21, w niedziele 9-13, dla Wypożyczalni Miejskowej 10-13 oraz 17-19 i w soboty 10-13 oraz Międzybibliotecznej 8-15. Dopiero od roku 1960 Wypożyczalnia Miejskowa i Katalog otwarte były bez przerwy. Dostęp do zbiorów Biblioteki w czytelniach wydłużył się dwukrotnie w stosunku do okresu przedwojennego i wynosił 66,5 godz, a w wypożyczalni 30 godzin tygodniowo.

Lata pięćdziesiąte charakteryzowały się ciągle wzrastającą liczbą studentów, zarówno stacjonarnych jak i zaocznych, oraz szybkim wzrostem księgozbioru Biblioteki. Obok Biblioteki Uniwersyteckiej, po utworzeniu w roku 1952 Akademii Medycznej, Wychowania Fizycznego i Rolniczej, zaczęły rozwijać się biblioteki główne tych nowych uczelni przejmując na siebie ciężar zaspokajania potrzeb czytelniczych własnych studentów.

Lata 60-te były okresem wyraźnej jakościowej zmiany w podejściu do udostępniania zbiorów. Oprócz rozwijających się intensywnie bibliotek zakładowych, w latach 1962-1964 powstały filie Biblioteki w domach stu-

denckich „Hanka” i „Babilon” oraz Czytelnia Czasopism Sekcji Chemii i Czytelnia Podręczników w Collegium Chemicum. Filie BU z założenia miały służyć mieszkańcom akademików. Zaopatrywane były w podstawowe podręczniki i literaturę piękną⁷. Początkowo, kiedy stosowano zasadę zasiedlania co roku studentów tych samych wydziałów w tych samych akademikach, udawało się zapewnić względną kompletność tych specjalistycznych księgozbiorów. W latach późniejszych zaistniała konieczność ich uniwersalizacji, co okazało się możliwe tylko w ograniczonym zakresie. Biblioteki te nie mogły zatem w wystarczającym stopniu zaspokajać potrzeb mieszkańców akademików.

Najważniejszym posunięciem kierownictwa Biblioteki tych lat, mającym zdecydowanie pozytywny wpływ na sprawność obsługi środowiska studenckiego, było wyodrębnienie w 1962 roku ze zbiorów głównych Biblioteki Księgozbioru Dydaktycznego Wypożyczalni. Księgozbiór ten tworzono w oparciu o wyniki ankiety przeprowadzonej wśród pracowników nauki. Przyjęto zasadę wieloegzemplarzowego zakupu podręczników do tego księgozbioru. Studenci mogli teraz wypożyczać podręczniki bez oczekiwania i zamawiania „w ciemno” z magazynów bibliotecznych. Książki otrzymywali natychmiast. Wypożyczenia wzrosły gwałtownie (w ciągu 4 lat o 75% tj. z 48.539 vol. w roku 1962 do 84.664 w roku 1966)⁸. Już wtedy zauważono, że głównym warunkiem powodzenia podjętych działań w zakresie profilowania tego księgozbioru jest ścisła współpraca Biblioteki ze środowiskiem naukowym UAM. Niestety, w ciągu następnych 40 lat, czyli do chwili obecnej, pomimo wielu starań Biblioteki, nie udało się osiągnąć zadowalającego poziomu tej współpracy. Na szczęście kierownictwo Wypożyczalni w oparciu o dezyderaty czytelników osiągnęło spory stopień trafności dokonywanych zakupów i księgozbiór ten, obok księgozbiorów podręcznych czytelnicy, jest najbardziej wykorzystywaną kolekcją w BU.

Tabela3. Czytelniczy Biblioteki w latach 1945/46-1999

Rok	Liczba czytelników	UAM		Inne uczelnie		Różne zawody
		Studenci	Pracownicy nauki	Studenci	Pracownicy nauki	
1945/46	2.822	75,2% 2.122	5,4% 151	-	-	19,5% 549
1950	4.817	67,0% 3.229	2,3% 109	20,5% 986	-	10,2% 493

⁷ Sprawozdania Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu za lata 1962-1966.

⁸ E. Poprawska: *Struktura czytelnictwa BGUAM w latach 1945-75*, Poznań 1978, (maszynopis pracy magisterskiej), s.258.

1955	4.806	37,8% 1.815*	3,7% 179	46,4% 2.232	-	12,1% 580
1960	5.896	38,6% 2.278	5,6% 329	40,7% 2.398	-**	15,1% 891
1965	7.993	52,5% 4.200	2,4% 192	27,6% 2.208	3,0% 243	14,4% 1.150
1970	13.361	44,9% 5.993	2,1% 286	36,7% 4.901	2,8% 375	13,5% 1.806
1975	16.878	48,7% 8.222	3,1% 516	33,1% 5.604	3,3% 557	11,7% 1.979
1980	13.724	38,9% 5.343	3,3% 448	29,1% 3.991	3,0% 407	14,6% 2.008
1985	13.024	45,2% 5.881	3,7% 482	32,4% 4.220	2,5% 323	16,3% 2.118
1990	10.797	64,1% 6.926	3,0% 323	21,0% 2.271	2,5% 267	9,4% 1.010
1995	10.712	62,3% 6.674	5,2% 558	18,6% 1.989	1,7% 184	12,2% 1.307
1999	12.421	98,2% 7.821	1,8% 155	90,1% 797	1,1% 95	-***

Zródło: *Sprawozdania Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu za l. 1945-1999.*

* Spadek czytelników z UP i jednocześnie wyraźny wzrost czytelników studentów spoza Uczelni wywołany jest odłączeniem się od Uniwersytetu w 1952 roku Wyższej Szkoły Rolniczej, Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego i Akademii Medycznej. Studenci tych szkół są odąd liczeni jako obcy.

** Do roku 1964 pracowników nauki UP wykazywano w sprawozdaniach łącznie z pracownikami innych uczelni.

*** Nowy Regulamin Biblioteki Uniwersyteckiej nie pozwala na dokonanie zapisu

Kolejnym dokumentem regulującym warunki korzystania ze zbiorów i urządzeń bibliotecznych był regulamin sieci bibliotek UAM z 1965 roku, który jednocześnie określał strukturę organizacyjno-funkcjonalną Biblioteki Głównej i bibliotek zakładowych. Wiele miejsca poświęcał także organizacji i technice pracy wszystkich placówek oraz ich wzajemnym relacjom. Regulamin ten, utrzymując większość dotychczasowych zasad udostępniania zbiorów, zlikwidował umieszczanie nazwisk dłużników na tablicy ogłoszeń a wprowadził powiadamianie dziekanatów, skrzynkę dezyderatów zastąpił księgą, poza tym wprowadził obowiązek uzyskiwania pieczętki w indeksie przed rozliczeniem się z Uczelnią.

W dalszych latach powstała Czytelnia Nowości Wydawniczych na 20 miejsc, Czytelnia Starodruków i Gabinet Bibliotekoznawczy - każdy z 6 miejscami dla czytelników, pojedynczymi miejscami dysponowały też pracownie rękopisów i kartografii, zatem łącznie stworzono w Bibliotece Uniwersyteckiej ok.200 miejsc czytelniczych.

Lata siedemdziesiąte były dla Biblioteki i czytelnictwa okresem bardzo korzystnym. Księgozbiór Wypożyczalni osiągnął wielkość ok.70 tys. vol., a w

rekordowych latach 1975-1978 odwiedzało Bibliotekę 120-145 tys. osób rocznie, którym udostępniano w różnej formie 560-580 tys. vol. W pomieszczeniach Biblioteki zlokalizowano Instytut Bibliotekoznawstwa i Informatyki Naukowej. Aby zaspokoić rosnące zapotrzebowanie na literaturę prawniczą i bibliologiczną, zamknięto część zabytkowego korytarza na parterze i utworzono nową czytelną liczącą 32 miejsca, połączoną zapleczem z Czytelnią Czasopism. Powstały też 2 kolejne filie Biblioteki w DS „Jagienka” (ul.Obornicka) i DS „Jowita” (ul.Zwierzyniecka). Tendencje w rozwoju księgozbiorów, ilości czytelników i wypożyczeń w całym zresztą okresie 1945-1980 były wyraźnie rosnące⁹.

TRUDNE LATA (1980-1993)

Niestety, już od początku lat osiemdziesiątych Biblioteka zaczęła wyraźnie odczuwać trudności w utrzymaniu sprawnej obsługi czytelników wywołane przede wszystkim fatalnymi warunkami przechowywania zbiorów. W latach 1981-82 Magazyn Główny był zamknięty całkowicie, przez długi czas niedostępna była też kolekcja Kaiser-Wilhelm Bibliothek. Masonika, judaika, dysertacje niemieckie, dublety i część starodruków już w roku 1977 ulokowano w pałacu w Ciężeniu odległym ok.80 km od Poznania. Po długim okresie starań Biblioteka otrzymała magazyny zastępcze w postaci budynku centrali telefonicznej na Morasku, gdzie znalazły na kilkanaście lat miejsce zbiory Kaiser-Wilhelm Bibliothek. Przemieszczenia zbiorów w Magazynie Głównym objęły około 500 tys. vol. W 1983 roku po wieloletnich staraniach rozpoczęto budowę nowego skrzydła magazynu książek. Z magazynów na Morasku zamówienia realizowano dwa razy w tygodniu, z Ciężenia raz w miesiącu. W okresie tych kłopotów lokalowych, które nałożyły się na trudną społecznie i politycznie atmosferę początku lat 80-tych i stanu wojennego, Biblioteka straciła wielu czytelników i osiągnęła fatalny wynik 238.794 vol. udostępnionych w roku 1982. Udostępnianie bezkolizyjnie odbywało się tylko z księgozbiorów podręcznych Czytelni i Księgozbioru Dydaktycznego Wypożyczalni, które przejęły ciężar obsługi studentów, chociaż ze względu na ich specyfikę nie mogły zaspokoić wszystkich potrzeb czytelniczych. Był to także bardzo trudny dla Biblioteki okres pod względem finansowym. Pięniędzy brakowało na wszystko, w tym również na zakupy podręczników i nie było widać końca kłopotów. Spowodowały one nawet wprowadzenie w najtrudniejszym okresie indywidualnej odpłatności za przesyłki pocztowe dla

---

⁹ *Sprawozdania Oddziału Udostępniania Zbiorów za lata 1960-1999.*

wypożyczeń międzybibliotecznych. Pretensje do Biblioteki mieli wszyscy, także ci, którzy - jak się wydawało - rozumieli zaistniałe uwarunkowania. Sytuacja powtórzyła się w roku 1989, kiedy Społeczny Inspektor Pracy ponownie zamknął dostęp do około 70% księgozbioru BU, a udostępnianie w roku 1990 osiągnęło kolejne minimum tj. 219.699 vol. Jednocześnie zbiory uległy dalszym przemieszczeniom do magazynów zastępczych na tzw. Morasko II i ul. Darzyborską. Można sobie wyobrazić jak przy takiej dyslokacji zbiorów wyglądało ich udostępnianie¹⁰.

W roku 1985 powstał nowy regulamin korzystania ze zbiorów i urządzeń Biblioteki, który m.in. wprowadzał finansowe sankcje mające dyscyplinować czytelników zwlekających ze zwrotem wypożyczonych książek. Pracownikom nauki zlikwidowano zwyczaj wypożyczania przez Czytelnię Profesorską z pominięciem Wypożyczalni. Studentom UAM przedłużono okres wypożyczeń z Księgozbioru Dydaktycznego do 1 semestru. Podjęto próby odzyskania pozycji wypożyczonych przez instytucje lub zakłady UAM, które powiodły się tylko częściowo. Nowy regulamin likwidował wypożyczenia instytucjonalne na terenie Poznania oraz regulował zasady wypożyczeń dla jednostek UAM ograniczając je do czasopism wąskospecjalistycznych. Regulamin tych wypożyczeń, tzw. depozytowych, był aneksem do Regulaminu Udostępniania. Wprowadzenie działań dyscyplinujących nie obojętne było dla scysji. Zachowanie konsekwencji w postępowaniu było bardzo stresujące, zwłaszcza dla pracownic Wypożyczalni mających bezpośredni kontakt z czytelnikiem, ale już po kilku latach zauważyć można było pozytywne skutki podjętych działań, nawet w odniesieniu do pracowników nauki. Ilość zaległości wyraźnie się zmniejszyła. Ograniczenia kadrowe początku lat 90-tych spowodowały konieczność połączenia obsługi Czytelni Pracowników Nauki z Czytelnią Humanistyczną. Z powodu braku miejsca na nowości połączono także księgozbiory tych obu czytelni, które wcześniej, w znacznym stopniu dublowały się. W okresie tym ograniczono także o 2 osoby zatrudnienie w Sekcji Wypożyczeń i zlikwidowano Sekcję Wypożyczeń Międzybibliotecznych, łącząc ją kadrowo z Wypożyczalnią Miejscową.

Usilne starania dyrekcji Biblioteki o poprawę warunków magazynowania zbiorów przyniosły w końcu pozytywny efekt. W 1993 r. ukończono budowę nowego skrzydła magazynu, co pozwoliło scalić i uporządkować XX-wieczne zbiory BU. Problemem stała się dezaktualizacja przeszło 70-tysięcznego Księgozbioru Dydaktycznego Wypożyczalni, zwłaszcza w dziedzinie prawa,

¹⁰ A. Nowakowski: *Warunki przechowywania zbiorów z Biblioteki Uniwersyteckiej a realizacja zamówień czytelniczych w latach 1976-1996*, „Biblioteka”, 1997, nr 1, s.81-84.

ekonomii, nauk społecznych i historii najnowszej. Podobnie przedstawiała się sytuacja w księgozbiorach podręcznych czytelnicy. Ważna w tym zakresie była decyzja władz Uniwersytetu zezwalająca na przeznaczenie pieniędzy zbieranych przez Wypożyczalnię na aktualizację jej księgozbioru. Pozwoliło to w ciągu ostatnich 10 lat na gromadzenie i stałe uaktualnianie doborowej kolekcji podręczników, gromadzonej przede wszystkim z myślą o studentach UAM.

Uruchomienie nowego magazynu i uporządkowanie zbiorów oraz aktualizacja księgozbiorów podręcznych Wypożyczalni i Czytelni przyczyniło się do wyraźnej poprawy sytuacji w zakresie udostępniania zbiorów. W roku 1999 liczba wypożyczonych w Bibliotece woluminów wzrosła do 533.945, nadal jednak nie osiągał wyników rekordowego roku 1977¹¹.

Powyższe dane świadczą wyraźnie o konieczności istnienia stabilnych warunków udostępniania zbiorów. Czytelników łatwo jest stracić, a odzyskiwanie dobrej reputacji trwa długie lata. Wydaje się również, że mniejszy ruch czytelniczy w porównaniu z latami 70-tymi wywołany jest możliwością korzystania ze sprzętu reprograficznego, którego nie było tu jeszcze 10 lat wcześniej.

Niewątpliwie duży udział w zaspokajaniu potrzeb czytelniczych środowiska studenckiego i naukowego miała zawsze sieć bibliotek zakładowych rozwijająca się w naszym Uniwersytecie bardzo prędko. W końcu lat dziewięćdziesiątych liczyła ona 30 jednostek samodzielnych (w tym 7 dużych bibliotek wydziałowych) oraz 11 działających w ramach Wydziału Biologii. Dysponowały one księgozbiorem ponad półtora mln woluminów i udostępniały przeszło milion woluminów rocznie.

W roku 1992 utworzono w BU we współpracy z Goethe-Institut Czytelnię Niemiecką, która okazała się środowisku Poznania bardzo przydatna i od razu cieszyła się dużym zainteresowaniem czytelników. Nie powiększyła ona ilości miejsc czytelniczych w Bibliotece, gdyż ulokowano ją w pomieszczeniach Czytelni Prawno-Ekonomicznej, Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej, której księgozbiór został po selekcji przeniesiony do Czytelni Czasopism.

W połowie lat 90-tych Biblioteka przejęła też księgozbiór likwidowanego właśnie Konsulatu Amerykańskiego. Udostępniano go w Czytelni Oddziału Informacji Naukowej. Po kilku latach, kiedy zaprzestano jego aktualizacji, przestał budzić zainteresowanie czytelników i po selekcji został w większości przekazany Bibliotece Instytutu Filologii Angielskiej UAM.

---

¹¹ *Ibidem.*

W ostatnim okresie poprawiła się sytuacja czytelników zainteresowanych zbiorami specjalnymi. Otrzymali oni do dyspozycji nową czytelnię z kilkunastoma miejscami i bogatym księgozbiorem podręcznym. Podobnie Oddział Informacji Naukowej otrzymał po przebudowie starych pomieszczeń Czytelnię Baz Danych na CD-ROM i Czytelnię Internetową. Jednak w Oddziale Udostępniania Zbiorów sytuacja nie uległa poprawie. Udostępniano nadal zbiory BU na miejscu w Czytelni Ogólnej (66 miejsc), Czasopiśmie Bieżących i Prawno-Ekonomicznej (66 miejsc), Czytelni Pracowników Nauki (12 miejsc) oraz Czytelni Niemieckiej (16 miejsc). Dawą to łącznie 160 miejsc, a z Czytelniami OIN i OZS około 200, czyli dokładnie tyle, co przed 40 laty, kiedy liczba studentów Uniwersytetu była pięciokrotnie mniejsza.

REORGANIZACJA UDOSTĘPNIANIA

Trudne warunki przechowywania zbiorów były tylko jednym z elementów wpływających na jakość udostępniania. Kolejną ważną kwestią była sytuacja lokalowa i organizacyjna Wypożyczalni, która powstała w roku 1962, kiedy to na Uniwersytecie studiowało około 8 tys. studentów, i w niezmiennych warunkach funkcjonowała do roku 1999. Czytelników obsługiwało dziesięć osób w systemie dwuzmianowym (także w soboty), realizując zamówienia z magazynów oraz z ok. 50-tysięcznego Księgozbioru Dydaktycznego. Jednocześnie od roku 1985 pobiera się kary za nie zwrócone w terminie książki, co jest czynnością i frustrującą i odpowiedzialną. W ostatnich latach wobec ogromnej liczby studentów UAM sięgającej 40 tys., powstawania nowych uczelni prywatnych i wyraźnym wzroście cen podręczników, okazało się jasne, że już żadne zmiany organizacyjne nie pomogą, i sytuacja wymaga rozwiązań radykalnych. Na szczęście około połowy lat 90-tych, dzięki fundacji Andrew Mellona, powstała realna szansa komputeryzacji Biblioteki Uniwersyteckiej i połączenia wszystkich bibliotek miasta jednolitym systemem komputerowym. Również program „Librarius” Fundacji na Rzecz Nauki Polskiej, finansujący różne przedsięwzięcia inwestycyjne, dawał nadzieję na poprawę sytuacji lokalowej Wypożyczalni poprzez sfinansowanie jej remontu i wyposażenia. Postanowiono skorzystać ze sprzyjającej okazji i przebudować pomieszczenia o pow. ok. 300 m² na parterze w tzw. nowym gmachu, aby urządzić tam nowoczesnie zorganizowaną, skomputeryzowaną Wypożyczalnię, dostępną po raz pierwszy w dziejach Biblioteki dla osób niepełnosprawnych¹². Komputeryzację Wypożyczalni poprzedziła szeroka akcja pro-

¹² A. Jazdon: *Nowoczesna Wypożyczalnia Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu*, „Bibliotekarz”, 2000, nr 5, s. 19-22.

pagandowa, intensywne monitowanie wszystkich grup czytelniczych oraz dwie abolicje - tj. okresowe darowanie kar dłużnikom Biblioteki.

Jednocześnie podjęto decyzję o radykalnej zmianie polityki udostępniania zbiorów i opracowano w 1999 r. nowy Regulamin Udostępniania Zbiorów Biblioteki Uniwersyteckiej¹³, który:

- zmienił podejście do rozumienia ustawowo zapisanego publicznego charakteru Biblioteki Uniwersyteckiej. Ma ona przede wszystkim obsługiwać proces naukowy i dydaktyczny własnej Uczelni. Czyelnicy spoza środowiska akademickiego mogą korzystać ze zbiorów Biblioteki wyłącznie na miejscu w czytelniach. W wyjątkowych sytuacjach proponuje się krótkoterminowe wypożyczenia kaucyjne;
- zwiększył prezencyjność udostępniania poprzez: przesunięcie cenzury czasowej wypożyczeń zewnętrznych z roku 1945 na rok 1970, przeznaczaniu jednego egzemplarza każdego podręcznika akademickiego i lektury uzupełniającej tylko do korzystania na miejscu oraz nie wypożyczaniu na zewnątrz pozycji posiadanych przez Bibliotekę w jednym egzemplarzu;
- przesunął główny ciężar obsługi studentów na Księgozbiór Dydaktyczny Wypożyczalni poprzez przeniesienie wszystkich egzemplarzy aktualnych podręczników i lektur uzupełniających ze zbiorów głównych do tego księgozbioru;
- podjął próbę rozwiązania problemu zbyt małej ilości egzemplarzy aktualnych podręczników poprzez zwiększenie częstotliwości ich udostępniania, dając możliwość skorzystania z nich większej liczbie studentów. Wprowadził wypożyczenia krótkoterminowe (również weekendowe i nocne) w zależności od ilości posiadanych egzemplarzy i poczytności tytułu. Stało się to możliwe dzięki komputerowemu systemowi umożliwiającemu rezerwację zamówień oraz systematyczne monitowanie dłużników, automatyczne naliczanie i pobieranie kar od wszystkich grup czytelniczych, a co za tym idzie egzekwowanie terminowego zwrotu książek.

Księgozbiór Dydaktyczny Wypożyczalni po przeprowadzonej selekcji został uzupełniony o egzemplarze przyjęte z magazynu i wprowadzony do bazy komputerowej. Książki oznakowano kodem paskowym, kolorowym paskiem oznaczającym dział wiedzy oraz zabezpieczone folią i udostępnione czytelnikom w systemie wolnego dostępu.

Poczynając od października 1999 r. wprowadzono komputerowy system rejestracji wypożyczeń, polegający na powiązaniu kodu paskowego książki i

---

¹³ Zarządzenie nr 7 Dyrektora BGUAM w sprawie wprowadzenia *Regulaminu udostępniania zbiorów BU z dnia 1.12.1999.*

karty czytelnika, zarówno przy wypożyczeniach z Księgozbioru Dydaktycznego, jak i ze zbiorów magazynowych. Niestety, na te drugie czytelnicy muszą poczekać kilka dni, które są potrzebne do wprowadzenia zamawianych książek do bazy komputerowej. Wszystkim studentom I roku oraz tym z wyższych lat, którzy opróżnili konta do końca roku akademickiego 1998/99, założono w wakacje '99 konta komputerowe. W październiku, aby otrzymać nową kartę magnetyczną i uaktywnić zapis, musieli oni wypełnić Deklarację Czytelnika BU zawierającą klauzulę o wyrażeniu zgody na komputerową rejestrację wypożyczeń.

W przypadku pracowników nauki, którym trudno jest rozstać się z wypożyczanymi książkami, sytuacja jest bardziej skomplikowana. Przenoszenie zawartości ich kont na komputerowe trwa zdecydowanie dłużej, ale jest nadzieja na uporanie się z tym problemem do końca roku 2002.

Efekty podjętych działań reorganizacyjnych przerosły oczekiwania, bowiem wykorzystanie Księgozbioru Dydaktycznego przy wolnym dostępie do półek osiągnęło nie spotykane dotychczas wyniki. W krótkim czasie półki zostały opróżnione prawie do zera. Zamówienia z magazynów zmalały kilkakrotnie. Potwierdziło to założenia, że większość studentów, zwłaszcza pierwszych trzech lat studiów, korzysta prawie wyłącznie z podręczników, a te znajdują się po reorganizacji tylko w Księgozbiornie Dydaktycznym Wypożyczalni. Uniknięto w ten sposób wielokrotnego zamawiania z magazynu powtarzających się, dawno już wypożyczonych pozycji a magazynierom ubyło czynności sprawdzania zamówień. Dodajmy, że informacja o wszystkich podręcznikach w Księgozbiornie Dydaktycznym i ich statusie (wypożyczone, na półce i in.) jest, dzięki katalogowi komputerowemu, uzyskiwana natychmiast.

Wypożyczalnia czynna jest w poniedziałek od 12 do 19, od wtorku do piątku od 9 do 19, w sobotę od 9 do 17, czyli 55 godzin tygodniowo. Zgodnie z postanowieniami Poznańskiej Fundacji Bibliotek Naukowych każdy czytelnik posiada tylko jedną, systemową kartę biblioteczną, którą wydaje biblioteka uczelni macierzystej, a w innych bibliotekach otrzymuje na jej podstawie prawo dostępu. Specjalny program umożliwia sprawdzanie kont czytelnicych we wszystkich bibliotekach systemu i pozwala załatwiać karty obiegowe studentów w bibliotekach macierzystych uczelni bez konieczności osobistego potwierdzania ich we wszystkich bibliotekach miasta. Wzrost zainteresowania wypożyczeniami pozamiejscowymi spowodował przywrócenie w roku 2000 Sekcji Wypożyczeń Międzybibliotecznych. Ze względu na możliwość wykorzystywania katalogów komputerowych zmieniła się częściowo or-

ganizacja pracy Sekcji. Dodatkowo część bibliotek zachodnich wprowadziła odpłatności za wypożyczenia zarówno w postaci międzynarodowych kuponów pocztowych, jak i voucherów IFLA. Jednakże w dalszym ciągu w wyposażeniach międzybibliotecznych utrzymuje się ta sama tendencja - nasi czytelnicy poszukują zwykle książek w bibliotekach zagranicznych, natomiast z naszych zbiorów korzystają przeważnie mniejsze biblioteki krajowe.

Kolejnym etapem zmian w udostępnianiu zbiorów w Bibliotece Uniwersyteckiej była całkowita reorganizacja czytelni wchodzących w skład Oddziału Udostępniania. Podstawowym założeniem reorganizacji było odejście od podziału formalnego i utworzenie docelowo multimedialnych czytelni dziedzinowych, przechowujących i udostępniających książki, czasopisma bieżące i retrospektywne oraz materiały biblioteczne na różnych nośnikach (mikrofilmy, bazy komputerowe). W każdej czytelni wprowadzony został wolny dostęp do półek. Księgozbiory uzupełniono o tytuły najbardziej wykorzystywanych czasopism i książek. Całość wprowadzono do bazy komputerowej łącznie z sygnaturą lokalną czytelni. Uzyskano dodatkowe miejsca czytelnicze poprzez przejęcie pomieszczeń po „starej wypożyczalni” po ich wyremontowaniu i stosownym urządzeniu. Każda czytelnia posiada OPAC i stanowisko komputerowe. Docelowo wszystkie zostaną wyposażone w automatyczne kserografy, co pozwoli na wprowadzenie zakazu wynoszenia książek poza czytelnię i lepszą ochronę zbiorów. Skorygowano zasady organizacji pracy w czytelni, mianowicie przyjęto zasadę zapisu wszystkich czytelników w Wypożyczalni (dotychczas karty do korzystania na miejscu wydawała Czytelnia Ogólna), wprowadzono obowiązek pobierania od czytelników przed wejściem do czytelni dokumentu ze zdjęciem i karty bibliotecznej. Przyjęto zasadę zamawiania z magazynów materiałów stosownie do specjalizacji czytelni ze względu na równoczesne korzystanie przez czytelników z księgozbiorów podręcznych.

Pracom tym towarzyszy likwidowanie kuponoteki Wypożyczalni, porządkowanie, sprawdzanie i stopniowa likwidacja kuponoteki w Magazynie oraz typowanie materiałów posiadanych przez Bibliotekę w jednym egzemplarzu do korzystania na miejscu.

W efekcie przeprowadzonych zmian, w miejsce istniejących dotychczas czytelni: Ogólnej Nauk Humanistycznych z Czytelnią Pracowników Nauki oraz Czytelni Czasopism Bieżących, Nauk Prawnych i Ekonomicznych uzyskano:

Czytelnię Ogólną - Nauk Filologicznych (66 miejsc czytelniczych) z połączoną z nią organizacyjnie **Czytelnią Pracowników Nauki** (12 miejsc), zawierającą materiały z zakresu literatury i językoznawstwa, filozofii, teologii

oraz bogate informatorium. Czytelnia zawiera ok. 2,5 tys. książek, 14 tytułów retrospektywnych ciągów czasopism oraz 210 tytułów czasopism bieżących; Czytelnia dysponuje 5 czytnikami do mikrofilmów.

Czytelnię Nauk Historycznych (66 miejsc), w której znajduje się ok. 3,7 tys. vol. książek i prawie 900 tytułów czasopism bieżących, 16 tytułów retrospektywnych ciągów czasopism oraz 5 najpoczytniejszych tytułów gazet („Gazeta Wyborcza”, „Gazeta Wielkopolska”, „Rzeczpospolita”, „Gazeta Poznańska”, „Głos Wielkopolski”) na mikrofilmach. W czytelni tej są też książki i czasopisma bieżące z zakresu nauk ścisłych i przyrodniczych, ulokowane tam czasowo ze względów lokalowych. Czytelnia posiada 7 czytników do mikrofilmów oraz mikroprinter do wykonywania kserokopii z mikrofilmów. Część pomieszczenia wydzielono do korzystania z gazet i czasopism popularnych i polityczno-społecznych.

Czytelnię Nauk Społecznych (40 miejsc) zorganizowaną od nowa w pomieszczeniach byłej wypożyczalni. Mieszczą się tu: prawo, ekonomia, psychologia, pedagogika, socjologia, nauki polityczne - przeszło 3 tys. vol. książek, prawie 500 tytułów czasopism bieżących oraz 16 tytułów retrospektywnych ciągów czasopism i 4 czasopisma na mikrofilmach (*Dziennik Ustaw*, *Monitor Polski B*, „Gazeta Prawna” oraz „Polityka”). Udostępnia się tu bazę prawniczą *Lex Maxima* na CD-ROM na 4 stanowiskach komputerowych. Znajdują się tu też 2 (docelowo 4) czytniki do mikrofilmów oraz samoobstugowy kserograf automatyczny.

Reorganizacja pozwoliła również na poszerzenie Czytelni Niemieckiej o ok. 30 m² powierzchni i poprawiła warunki korzystania z niej. Powiększyła się też tutaj liczba miejsc czytelniczych. Wszystkie czytelnie otwarte są jednolicie w poniedziałki od 12 do 20, od wtorku do piątku od 9 do 20, w soboty od 9 do 17 i w niedziele od 9 do 13 (tj. każda z trzech czytelni po 64 godziny tygodniowo czyli najdłużej w dotychczasowych dziejach biblioteki). Liczba miejsc czytelniczych osiągnęła liczbę 250.

Spoza tych liczb przeziara - taka przynajmniej jest moja intencja - pewna myśl ogólniejsza. Boję się, że niezbyt wyraźnie, dlatego już na zakończenie wyłożę ją wprost. Biblioteki tego typu co nasza stoją przed koniecznością generalnej zmiany strategii udostępniania. Niepowstrzymany wzrost ilości ukazujących się książek, przy jednocześnie dość ograniczonych możliwościach ich przechowywania, wymusza rozsądną selekcję. Okazuje się, że w bibliotece można przechować tylko po jeden egzemplarz poszczególnych dzieł (nie dotyczy to rzecz jasna podręczników, skryptów gromadzonych w wypożyczalni). To z kolei ogranicza możliwość wypożycz-

nia ich do domu. Stąd też coraz częściej jedyną, możliwą formą udostępniania będzie czytelnia. Te ograniczenia w jakimś stopniu łagodzone będą przez liczne i względnie tanie możliwości kopiowania. Jak na razie nie widać niczego, co mogłoby tendencje te odwrócić.

Tab. 4. Udostępnianie zbiorów BUP w latach 1945-1999

Rok	Czyt. Ogólna	Czyt. Czasopism	Czyt. Prawno-Ekonom.	Czyt. Prac. Nauki	Inne*	Wypożyczalnia Miejskowa	Wypożyczalnia Międzybiblioteczna	Ogółem woluminów	Ilość odwiedzin w Czytelniach
1945	6.955	1.197	-	6.432	-	28.339	117	43.040	28.541
1950	17.842	6.145	-	4.567	129	34.772	632	74.087	62.455
1955	49.081	39.970	-	10.194	458	30.083	2.218	132.009	68.504
1960	62.092	25.171	-	11.466	-	34.771	1.894	135.392	69.052
1965	61.725	57.888	-	20.987	29.542	50.602	1.890	222.634	80.175
1970	83.143	99.408	13.506	48.589	102.159	86.152	2.246	435.203	101.177
1975	84.845	139.442	27.566	64.875	118.769	123.406	2.158	561.061	96.504
1980	68.831	92.893	5.203	94.449	47.912	111.619	2.741	426.278	89.900
1982	40.927	21.365	7.079	39.634	45.943	82.095	1.751	238.794	34.272
1984	76.281	37.042	11.234	48.354	26.929	112.397	2.226	314.463	36.649
1986	66.772	39.230	5.047	46.314	20.986	112.067	1.796	292.162	33.042
1988	54.548	34.950	9.461	38.169	25.202	115.961	2.170	280.461	35.966
1990	36.149	45.672	11.543	20.943	35.147	69.107	1.138	219.669	31.886
1992	47.726	66.068	16.205	20.517	39.253	77.993	765	268.528	39.065
1994	75.597	145.405	27.074	16.933	34.380	119.345	1.144	419.878	53.218
1995	86.303	134.222	24.045	17.172	28.756	128.145	1.371	420.014	54.949
1996	89.327	138.758	10.287	19.782	25.025	160.294	2.109	445.581	62.679
1998	96.960	206.741	12.816	19.704	25.265	174.362	2.942	538.480	71.590
1999	97.416	206.714	13.905	19.929	28.736	164.944**	2.980	533.975	76.397

Źródło: Sprawozdania Oddziału Udostępniania Zbiorów BU za lata 1945/46-2000.

* Od 1993 roku statystyka Czytelni Prawno-Ekonomicznej łącznie z Czytelnią Czasopism.

** Spadek wypożyczeń w Wypożyczalni Miejskowej spowodowany jej jest 3-miesięcznym zamknięciem z powodu przeprowadzki i komputeryzacji.

Andrzej Jazdon: Theatrical Collection

In 2000, Poznan University Library purchased a collection of theatricalities previously owned by the actor, producer and director of a theatre Marian Lenk. The collection includes 116 plays written by Polish and foreign authors that were staged throughout Poland between 1905-39. Those directed by Leon Schiller are particularly valuable. The collection forms an interesting contribution to the history of (the) theatre in Poland.

Jacek Wojciechowski: Some remarks on the typology of libraries

The paper considers the current typology of libraries aiming at its more detailed classification and a description of its most essential changes that determine a placement of a given type of a library in a modern structure of libraries. The author takes for granted the fact that, despite the enormous development in information technology, the shape of a library will be still conditioned by its book collections in the near foreseeable future. Four types of libraries are focused on: research and academic, pedagogical, school, and public libraries. The author points at the similarities in their function within the society and their dependences on their founders. The status of pedagogical libraries for which the only way to survive is to develop a closer links with school libraries, still remains the most vague.

Alicja Spaleniak: Circulation of the library holdings at Poznan University Library in the years 1919-2001

The article presents the circulation of the holdings of Poznan University Library from the historical perspective. It shows the regulations currently in force as well as the tendencies, and sums up the statistics. Realignment of the organization of the circulation at the library adjusted to automation and relocation of the reference material of the years 1998-2001 is described and evaluated.

Małgorzata Praczyk-Jędrzejczak: Cataloguing electronic documents. Polish standards

The author presents basic principles in creating bibliographical descriptions for electronic documents. Particular fields of a bibliographical record are presented in reference to USMARC format with Polish Standard PN-N-01152 *Opis bibl. Dok. elektr.* (Bibliographical description. Electronic document,) as the base for further work. Solutions implemented by other research libraries in Poland are also presented. Fields of permanent and flexible changeability are characterized with special emphasis on the use of field 856 (Electronic Location and Access).

Małgorzata Praczyk-Jędrzejczak: Dublin Core - modern format for metadata description

The author discusses metadata with their description based on the Dublin Core format in particular. The first part of the paper explains the substance of metadata for better clarity. The explanation of the structure of the format and particular elements of Dublin Core follows.

Svend Larsen: The State and University Library, Arhus, Denmark

The paper gives a short presentation of the library, its tasks, history, and collections. Present situation is focused on with a special emphasis on the current institutional setting and funding, and the so-called contract management. The strategy, which shall implement the mission of the contract for 2002-05 signed with the Ministry of Culture, is presented and the elements that translate it into a number of initiatives are given special attention. A short presentation of problems and challenges facing the library conclude the article.

Hanna Wesolowska-Mis: Implementation of the Horizon ILS Periodical Module into the library system of Poznan University Library

The article discusses the problems of the implementation process of the Horizon ILS into the system of Poznan University Library, the current state of affairs in acquisition policy of the Library, and the sources of new acquisitions. The structure of the Periodical Department after the implementation of the Horizon system is presented. Preparatory procedures in the new working conditions are discussed, i.e. instruction, training, and implementation. Evaluation of the new working procedures, including the new division of work in the Acquisition Section and the Library Preparation Section is presented. Statistics in the database of periodicals is presented and plans for the near future described.